

“İş,Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi
Cilt:10 Sayı:1 , Ocak 2008, ISSN: 1303-2860
“İş,Güç” The Journal of Industrial Relations and Human Resources
Vol:10 No:1 January 2008, ISSN: 1303-2860

FENG SHUI İLE DAHA ERGONOMİK OFİS DİZAYNINA DOĞRU

RANA ÖZEN KUTANİS

Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü
Öğretim Üyesi

SÜMEYRA ALPASLAN

Araş. Gör., Sakarya Üniversitesi, İ.İ.B.F., İşletme Bölümü

ÖZET

Bu çalışmada bir Devlet Üniversitesinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi binasında bulunan ofislerin ergonomi ve Feng Shui felsefesine uygunluğu irdelenerek daha ergonomik ofis dizaynında nelerin olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla hem nitel hem de nicel içeriği olan bir metodoloji kullanılarak gerçekleştirilen araştırmada akademisyenlerin ofislerindeki mobilyalardan, çevre ve iş koşullarından fazla memnun olmadıkları ve farklı bir bakış açısı ile dizayn edilmesi gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Son olarak da ergonomik ofis dizaynı ile ilgili öneriler getirilmiştir.

ABSTRACT

In this research, the ergonomic design of the offices in Sakarya University was examined and the congruity with Feng Shui philosophy was determined. By this purpose, this research, which has quantitative and qualitative methodology, was conducted. As a result, it is found that the academicians are not pleased about furniture, environment and working conditions in their offices; and they need new ergonomic design that includes Feng Shui philosophy. At the end of the study, new suggestions were listed for ergonomic office design.

FENG SHUI

Feng Shui (rüzgar ve su), Çin'de yaklaşık 3000 yıl önce ortaya çıkmış ve daha sonra Japonya, Malezya, Singapur, Filipinler, Vietnam, Laos, Tayland ve Kore'ye yayılmış bir Uzakdoğu felsefesidir. Zaman içerisinde ve kullanım alanlarına göre tanımı değişebilen Feng Shui kısaca, "Çin felsefesi; dini, astrolojik, kozmolojik, matematiksel ve coğrafyayla ilgili kavramların mistik bir karışımı" olarak tanımlanabilir (Lai Chuen Yan, 1963). Feng Shui felsefesinin temeli, insanla içinde bulunduğu çevre (mekan) arasındaki enerji akışının dengelenmesidir. Bu felsefenin kültürel altyapısını ise, Çinlilerin *dao* dedikleri birlikten ortaya çıkan iki zıt kavramın uyum içerisinde yaşaması oluşturmaktadır: *yin* (karanlık, kadınsı ve tamamen boyun eğici) ve *yang* (aydınlık, erkeksi ve güçlü). Dünya bu iki zıt kavramı içeren beş materyalden oluşmaktadır ve insanlarda da bu özellikler vardır: ağaç, ateş, toprak, altın ve su. Bu elementlerin dengelenmesi hem insanlar hem de diğer sistemler (örneğin işletmeler) açısından *chi* (hayatın temeli) noktasına ulaşılması, bir başka deyişle optimal ya da mükemmel sonucun sağlanması için gereklidir. Buradan kısaca, bahsedilen materyallerden oluşan insan ve diğer iş sistemlerinin uyum içerisinde bulunması (bir başka deyişle ergonomik olması) anlaşılabilir.

Kökenleri Çin kültürü içinde bulunmasına rağmen, son yıllarda dünyadaki diğer ülkelerde ilgiyle karşılanan bu felsefenin bir çok uygulama alanı mevcuttur (Hobson, 1994). Bu alanlar içerisinde tamamen dini, astrolojik ve felsefi alanlarla birlikte, uygulamada işletmelerin daha verimli çalışabilmeleri için çalışma ortamlarının/mekanlarının ergonomik özelliklerinin gözetilerek dizayn edilmesi sayılabilir. Feng Shui felsefesi uygulamada iç mimarlar ve mimarlar, dekoratörler, şehir ve bölge planlamacıları, mobilya üretici ve satıcıları, emlakçiler, ev sahipleri, turizm sektöründe çalışanlar, genel anlamda işletme sahipleri ve bireyler tarafından daha verimli sonuçlar için kullanılabilir.

ERGONOMİK OFİS DİZAYNI

Ergonomi çalışanlarla iş ortamı arasındaki kompleks ilişkilerle ilgili bir disiplindir (Sluchak, 1992). Bu ilişki, çalışanların fiziksel ve örgütsel çevreyle, işleriyle ve iş yapılan mekanla aralarındaki dinamik etkileşim olarak da ifade edilebilir. Ergonomi insanlar için dizaynın tüm yönleriyle ilgilenecek bir disiplindir. Ergonominin bir çok tanımı olmasına rağmen bunlardan konumuz açısından en uygunu Wilson'un (1995) tanımıdır: "insanın karakteristik özellikleriyle ve ilişkisi olan her türlü nesne ve

çevre faktörüyle ilgilenen bir öğrenme uygulaması". Bu çalışmada ergonominin özellikle insan psikolojisi ve çalışma performansı üzerindeki etkileri üzerinde durulmaktadır.

Ergonominin amacı, çalışanlarla işleri arasındaki uyumun sonucunda çalışanın daha rahat, güvenli, verimli ve etkin olmasını sağlamaktır (Rowan ve Wright, 1995). Ergonomi, insan çalışması bilimidir. Ergonomi, insanın kendine özgü niteliklerini ve yeteneklerini araştırarak işin insana ya da insanın işe uyumlandırılması ve bu sayede verimliliğin artırılması için gerekli ön koşulları oluşturmaya çalışır (Erkan, 1996).

Ergonomi disiplinler arası bir konu olmasından dolayı, performans, psikoloji, yaşam bilimleri, mühendislik, insan kaynakları yönetimi gibi birçok disiplin tarafından incelenmiştir. Ergonominin son yıllarda sürekli artan bir ilgiyle karşılanmasının en önemli sebebi, belki de, işle ilgili kazaların, hastalıkların artması ve bunun hem maliyet artırıcı hem de performans düşürücü bir unsur olarak görülmesidir. Yapılan akademik çalışmalarda ergonomi programlarının hem kalite hem de verimlilik düzeylerinde ciddi iyileştirmelere yol açtığı görülmüştür. Yaralanma ve iş kazalarının en önemli sebeplerinden birisi, insan ve makine arasındaki ilişkilerdeki aksaklıklardır.

Öncelikle üretim yapılan iş yerlerinde düşünülen ergonomi, son yıllarda ofis çalışanları için de uygulanmaya başlanmıştır (Brooks, 1998). Ofislerin yerleşim düzenleriyle ilgili çalışmalarda hem ofisin fiziksel koşullarının hem de çalışanların moral durumlarının göz önüne alınması gereklidir. Bu noktada, Feng Shui felsefesinin çalışanların moral durumlarıyla çevresel faktörleri uyumlaştırmada yararlı bir yaklaşım olduğu düşünülebilir. Çalışma ortamının psikolojik ve moral etkilerinin ne kadar önemli olduğu konusunda literatürde ortak bir eğilim vardır (Brooks, 1998).

FENG SHUI VE OFİS DİZAYNI

Feng Shui felsefesinin ofis dizaynında kullanılmasında temel olarak eşyaların yerleri ve ofisteki renk dağılımı göz önüne alınır. Feng Shui'ya göre iş yerinde en önemli unsur çalışma masasının konumudur. Çalışanın yüzü kapıya dönük olmalı ve tüm odayı görebilecek kadar

geride bulunmalıdır. Bu şekilde odaya hakim konumda oturduğu takdirde güçlü bir enerji baskısından kurtulur, daha huzurlu ve uyumlu bir şekilde çalışır. Çalışma masası için en iyi yer oda kapısının çapraz köşesidir çünkü bu sayede chi odada deveren edebilmek için geniş bir yere sahip olacaktır. Keskin köşeler, odada çalışanları negatif etkilemeyecek bir şekilde düzenlenmelidir. Aynı zamanda oda, gürültüden ve koşturmadan etkilenmeyecek bir şekilde sokak kapısından en uzak yerde olmalıdır. Masalar, iş arkadaşlarının direkt yüz yüze ve sırt sırta oturacağı şekilde yerleştirilmemelidir. Çünkü böyle bir düzen, iş arkadaşları arasında çatışmalar çıkmasına sebep olabilir.

Feng Shui'ya göre iş yerinde canlı şeyler bulunması, daha uyumlu bir çalışma atmosferi yaratır ve yumuşak akan bir chi'nin yararlarını elde etmeyi sağlar. Sağlıklı bitkiler ve taze çiçekler potansiyel olumlu Chi taşıyıcılarıdır. Feng Shui'ya göre ortamın fazla sessiz olması, gürültülü bir ortam kadar kötüdür. Çalışanların aktif olabilmeleri açısından uyarıcı bir müzik de iyi Feng Shui'ya katkıda bulunur. Aydınlatma da verdiği sıcaklık ve ışık sayesinde, Chi'yi getirmenin çabuk ve kolay bir yoludur. Flüoresan lambalar odadaki chi'nin tükenmesine neden olur. Bu bilgilerin ışığında, çalışma ortamındaki enerjinin de yardımıyla, çalışanların psikolojik durumları ile dış çevreleri arasındaki uyum ve denge sağlanabilir. Böylece çalışma mekanlarının daha enerjik, verimli ve başarı üreten ortamlar olması sağlanmış olur.

Quantum Fiziğine göre, var olan herşey, temel enerjinin farklı seviyelerde titreşmesinden oluşmaktadır. Buna göre "rüzgar" (Feng) ve "su" (Shui) kendi hareketleri aracılığı ile kullanılabilir, dualite (ikililik) anlayışına göre artı (+) ve eksi (-) kutupların doğa içindeki temsilcileri olarak kabul edilirler (Lip, 1979). Yaşam enerjisi ise kutupsuz yani nötrdür (Lip, 1993; Jeffrey, 1992). Artı ile eksi'nin karşılıklı eşit etkileşimi de kutupsuzluğu, yani temel yaşam enerjisini ortaya çıkaracaktır. Çinliler, çevrelerini, karşıt enerjilerin rahatça akabileceği bir biçimde düzenleyip, eşyalarını bu enerji akışını engellemeyecek bir şekilde yerleştirmeyi düşünmüşlerdir. Bu yönden bakıldığında, Feng Shui bilgisine "Çin Ergonomisi" de denebilmektedir.

Feng Shui anlayışı ile Ergonomi birbirinden farklı yaklaşımlara sahip gibi görünmektedir. Feng Shui, enerjinin niteliği ve mekânda dolaşımı ile ilgili iken; ergonomi daha çok insan bedeninin rahatlığı ile ilgilenmektedir. Bu farklılığa rağmen bu çalışmada Feng Shui anlayışı ile birlikte Ergonomik bir ofis dizaynının (tasarımının) elde edilebileceği görüşü temel alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bir çalışma mekanının ergonomik normlara uygunluğu, bir başka deyişle, iyi aydınlatılmış, iyi havalandırılmış, gürültüsüz çalışma odaları; insanın biyolojik ve psikolojik yapısına uygun araç, gereç ve donanımlar ve çalışma yöntemleri, kişinin fizyolojik ve psikolojik yüklenmesini azaltarak, onun işinden alacağı doyumunu ve memnuniyeti artırmaktadır. Bu çalışmada, Feng Shui felsefesi ışığında, ofislerin ergonomik iç ve dış tasarımlarının, çalışanların beklentileriyle ne derece uyumlu olduğu incelenmiş ve sonuçta performansın maksimum olabileceği bir ofis dizaynı modeli önerilmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada Feng Shui ve ergonomi disiplinlerinde ortaya konan teorik alt yapının, bir Devlet Üniversitesinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ana binasında yer alan çalışma ofislerinde ampirik olarak uygulanması amaçlanmıştır. Bu amaçla 4 katlı olan binanın her katından ikişer (erkek ve bayanlara ait) ofis seçilmiştir. Bu şekilde cinsiyet farklılığı da göz önüne alınmıştır. Bu noktada öncelikle binanın dış tasarımından başlayarak özellikle iç tasarımının ayrıntılı olarak analizi yapıldıktan sonra, Brookes (1998) tarafından geliştirilen kontrol listesi (check list) kullanılarak, çalışma mekanlarının mevcut durumu ve öğretim üyelerinin konuyla ilgili beklentileri karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda çalışma, hem nicel (kantitatif), hem de nitel (kalitatif) metodolojiler kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Ergonomik kontrol listesinde mobilya, çevre, sağlık-güvenlik ve çalışma talimatları olmak üzere ofise ait dört ana unsur bulunmaktadır. Bu ana unsurların alt unsurları detaylandırılmış ve 1'den 9'a kadar değerler verilerek değerlendirmeye sokulmuştur. **Mobilya** ile ilgili olarak masa, sandalye, bilgisayar ve dokümanların yerleştirilmesi ele alınmış ve bunların yerleşimi, kullanılması ve amaca uygunluğu irdelenmiştir. **Çevre** unsurunun içerisinde ışıklandırma, sıcaklık, havalandırma, ve ses bulunmaktadır. Bu alt unsurların yapılan işe, kişiye ve çalışma

şartlarına uygunluğu değerlendirilmiştir. **Sağlık-güvenlik** unsurunun içeriğinde sağlık kurallarına uygunluk, yangın ve acil durum çıkışları ve tehlikeler yer almaktadır. **Çalışma talimatları** da işbölümünü, iletişim ağlarını ve takım çalışmasına elverişliliği içermektedir.

Akademisyenler ile yapılan derinlemesine mülakatlarda ise ofisleri ile ilgili problemleri; kullandıkları kaynaklar (dosyalar ve ekipman); sıcaklık, nem, havalandırma ve ışıklandırma durumu; iletişim ağları; yerleştirme, boş alan gereksinimleri ve bunlar ile ilgili diğer görüşleri alınmıştır.

Odaların genel anlamdaki yerleşim dizaynı örneklerle açıklandıktan sonra, ergonomik kriterlere göre ve Feng Shui felsefesinin de yardımıyla ideal bir ofisin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur.

BULGULAR

Ergonomik kontrol listesinden elde edilen bulgular değerlendirilirken akademisyenlerin verdikleri 1 ile 9 arasındaki puanların ortalamalarının ortalamaları alınmış ve 10 unsurun aritmetik ortalamalarının küçükten büyüğe sıralaması elde edilmiştir. Bu sıralama şöyledir: masa 3,15; sağlık-güvenlik 3,28; bilgisayar 3,75; sandalye 3,90; havalandırma 4,14; depolama 4,40; ses 4,75; sıcaklık 4,82; çalışma talimatları 4,95 ve ışıklandırma 6,10.

Yukarıdaki sıralamadan da anlaşılacağı gibi akademisyenler her şeyden önce kullandıkları masa, sandalye, bilgisayarlardan ve sağlık-güvenlik koşullarından memnun değillerdir. Akademisyenlerin en olumlu olarak buldukları 6,1 ortalama ile ışıklandırma olmuştur. Bu değer de en büyük değer olan 9'a çok yakın bir değer değildir. Havalandırma, depolama, ses, sıcaklık ve çalışma talimatları da ortalama değer olan 4,5 civarındadır, yani bu unsurlar da ancak ortalamadadır.

Mülakatlardan elde edilen bulgulara göre akademisyenlerin odaları genellikle dar ve uzun olduğu için istendiği gibi yerleştirilememekte ve odalarda kışın ısınma, yazın da havalandırma sorunu yaşanmaktadır. Binanın yapımından dolayı bazı yerlerdeki çıkıntı ve girintiler, her odanın eşit büyüklükte olmamasına yol açmaktadır. Çalışma masasının yerleştirilmesi konusunda sadece iki öğretim üyesinin hassas davranarak masalarını odalarının bir köşesine çapraz olarak yerleştirdikleri ve kapı açıldığında geleni görmek ve gerekli iletişimi kurabilmek için bunu düşündükleri anlaşılmıştır. Feng Shui düşüncesinde de çalışma masasının yerleştirilmesi önem arz

etmektedir. Bununla birlikte iki kişilik büyük odalarda her iki masanın da odanın köşelerine yerleştirilmeleri mümkün olamamaktadır.

Ofislerin merdivene veya sekreterliklere yakın olması, ofislerdeki gürültüyü ya da gereksiz yere rahatsız edilmeyi arttırdığı için yine Feng Shui düşüncesine aykırılık tespit edilmiştir. Odaların kışın ısınma probleminin olması, ergonomi açısından da problemlere yol açmaktadır. Genellikle zemin katta bulunan odalar fazla güneş almadığı ve gürültülü olduğu için tercih edilmese de deprem bölgelerinde yer alan bu üniversitede bu durum daha farklı algılanarak herhangi bir deprem anında pencerelerden bahçeye çıkabilme imkanı sağladığı için tercih edilmektedir. Ayrıca özellikle kadın akademisyenlerin odalarında çiçek bulundurdıkları ve buna önem verdikleri gözlenmiştir. Kadın akademisyenlerin odalarında yerleşime, düzene ve temizliğe erkeklere nazaran daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak Devlet Üniversitelerinde Kamuya ait demirbaşlar ile ergonomik ve Feng Shui düşüncesine uygun yerleşim ve çalışma ortamı düzenlemek pek mümkün görülmemektedir. Yine de elde olanların yerleştirilmesi ve kişilerin kendi imkanlarını da devreye sokarak daha rahat ve verimli çalışabilecekleri ofis ortamlarını meydana getirmeleri önerilmektedir. Bu yerleşim düzenlenirken ergonomi ve Feng Shui düşüncesinin bir arada irdelenmesinde yarar görülmektedir. Bu bakış açısı ile akademisyenlerin odalarını düzenlerken göz önünde bulundurmaları önerilen konular şöyle sıralanabilir:

1. Ofisteki eşya ve malzemelerin kontrolünü daha rahat sağlayabilmek için kapıya en uzak köşede oturulmalıdır. En çok kullanılan eşyaların bu köşeye yakın olması da ergonomik bir gerekliliktir.
2. Kapıyla aynı hizada (örneğin kapı-pencere arasında) oturmak yerine, hem dikkatin dağılmasını hem de negatif enerji akışını önlemek üzere kapıya çapraz bir şekilde yerleşilmelidir.
3. Feng Shui felsefesindeki sırtı pencereye değil de duvara yaslamaya paralel olarak; ergonomik açıdan ışığın gelişi düşünüldüğünde pencerenin solda olması daha uygun olacaktır.
4. Kapıya sırt çevrilmesi, Feng Shui'da işlere sırt çevrilmesi anlamında alındığı gibi, ergonomik tasarımda iyi bir çalışma ortamında kapının arkada kalmaması daha verimli çalışma için gereklidir.

5. Doğrudan kapıdan dışarıyı (koridor, asansör, merdiven, lavabo vs.) görecek şekilde oturmak dikkatin dağılması, dolayısıyla çalışma veriminin azalması anlamına gelmektedir.
6. Çalışma ofisi içinde akvaryum, süs bitkileri bulunması çalışanların kendilerini daha rahat ve huzurlu bir ortamda hissederek daha stressiz ve verimli çalışmalarını sağlayacaktır.
7. Ofisin dizaynında insan psikolojisine uygun (yin ve yang'ın dengeli olacağı) bir renk ve ışıklandırma stratejisi seçilmelidir.
8. Feng Shui felsefesinin ilginç bir önerisi de ofiste ayna bulunmamasıdır. Buna gerekçe olarak dışarıdan gelen insanların negatif enerjilerinin çalışanlara yansıtılabileceği gösterilmektedir.
9. Evrak, dosya ve kullanılan materyallerin düzenli olması çalışanların geçmiş, bugün ve geleceğinin de düzenli olmasının şartı olarak düşünülmektedir. Çalışma ortamının insan psikolojisi ve verimliliği üzerindeki olumlu etkisi bilinen bir gerçektir.

Kısaca değerlendirmek gerekirse, Feng Shui felsefesi, ofis dizaynı konusunda ergonomi disipliniyle örtüşen önerilerde bulunmaktadır. İnsanların çalışma ortamlarının onların psikolojik özellikleriyle sürekli etkileşim içinde bulunarak, onların verimlerinin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemesi kaçınılmazdır. Feng Shui felsefesinde insan faktörünün ön plana çıkarılması ve çalışma ortamının dizaynında önceliğin insanların rahatlığına verilmesi, kuşkusuz bu felsefenin kullanılabilirliğini artırmaktadır. Bu konunun gelişmiş batı ülkelerinde bir sektör haline geldiği düşünüldüğünde, ülkemizde de en azından Feng Shui felsefesinin bazı ilkelerinin ergonomik ofis dizaynında bizlere ışık tutabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Brooks, A. (1998) "Ergonomic Approaches to Office Layout and Space Planning". *Facilities*. 16(3/4): 73-78.
- Collins, T.K. (2000). *Batılılar İçin Feng Shui*. Dharma Yayınları.
- Erkan, Necmettin (1996) "Ergonomi Verimlilik, Sağlık ve Güvenlik İçin İnsan Faktörü Mühendisliği", Ankara.
- Hale, G. (2002) *Practical Encyclopedia of Feng Shui*. Lorenz Books.
- Hobson, J.S.P. (1994) *Feng Shui: Its Impacts on the Asian Hospitality Industry*. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 6(6): 21-26.
- Jeffrey, L. (1992), "A Fetish for Feng Shui", *Asia Travel Trade*, February.
- Lagatree, K. M. (1997). *Feng Shui*. İstanbul: Akaşa Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti.
- Lip, E. (1979). "Feng Shui, Chinese Colors and Symbolism", *Journal of the Singapore Institute of Architects*, July-August.
- Lip, E. (1993), *Feng Shui for the Home*, Times Editions, Singapore
- Rickert, K. A. (1992) "Ergonomics in the Office". *Risk Management*. 39(8): 18- 21.
- Rowan, M. P. ve Wright, P. C. (1995) "Ergonomics is Good for Business". *Facilities*. 13(8): 18-25.
- Sluchak, T. J. (1992) "Ergonomics: origins, focus and implementation considerations". *AAOHN Journal*. 40(3):105-111.
- Walters, D. (1988) *Feng Shui- Perfect Placing for your Happiness and Prosperity*. Singapore: Asiapac.
- Yan I. C. (1963) *A Feng Shui Model as a Location Index*. *Annals of the Ass*